

Närståendepenning

Diarienummer
FK 2024/007375

En vägledning är i första hand ett stöd för Försäkringskassans medarbetare vid ärendehandläggning och utbildning. Den innehåller en samlad information om vad som gäller på det aktuella området, uppdelat på tillämpnings- och metodstödsavsnitt.

En vägledning kan innehålla beskrivningar av

- författningsbestämmelser
- allmänna råd
- förarbeten
- rättspraxis
- JO:s beslut.

En vägledning kan även innehålla beskrivningar av hur man ska handlägga ärenden på det aktuella området och vilka metoder som då ska användas.

Vägledningarna uppdateras fortlöpande. Ändringar arbetas in i den digitala versionen, som finns på forsakringskassan.se. Sök på "vägledningar".

Du som arbetar på Försäkringskassan hittar dem också på Fia.

Upplysningar: Försäkringskassan
Avdelningen för funktionsnedsättning och
varaktigt nedsatt arbetsförmåga

Beslutad 2024-11-22

Innehåll

Förkortningar	5
Sammanfattning	6
Läsanvisningar	7
1 Inledning	9
1.1 Närståendepenningens syfte och historia och regelverk	9
2 Ansökan om närståendepenning	12
2.1 Ansökan	12
2.2 Ansökan inom tre månader	12
2.2.1 Metodstöd – bedömning av undantag från kravet på när ansökan ska ha kommit in	13
2.3 Samtycke från den sjuke	14
2.3.1 Så länge gäller ett samtycke till vård.....	14
2.4 Läkarutlåtande.....	15
2.4.1 Undantag från kravet på läkarutlåtande	15
2.4.2 Sekretess i ett ärende om närståendepenning	16
3 Beslut	18
3.1 Försäkringskassans utredningsansvar.....	18
3.2 Kommunikering	19
3.3 Avvisning	19
4 Rätten till närståendepenning	21
4.1 Både vårdaren och den sjuke ska vara försäkrade.....	21
4.1.1 Vårdarens försäkring	21
4.1.2 Den sjukas försäkring.....	22
4.1.3 Gränsöverskridande situationer	22
4.2 Vårdaren ska ge vård	22
4.3 Svårt sjuk.....	23
4.3.1 Svårt sjukt barn	24
4.4 Särskilda regler för vissa hiv-smittade	24
4.5 Vårdaren ska avstå från förvärvsarbete	25
4.6 Vården ska ges i Sverige eller ett annat EU/EES-land eller Storbritannien.....	25
4.7 Vårdaren ska vara närstående till den sjuke.....	25
4.8 Flera personer kan vårda, men inte samtidigt.....	26
4.9 Förmånsnivåer	26
4.10 Förmånstiden	27
4.10.1 Återställa ersättningsdagar	27
5 Att avstå från förvärvsarbete i olika situationer	29
5.1 Anställda.....	29
5.2 Anställd av kommun eller region för att vårda en sjuk närstående	29
5.3 Lärare	29
5.4 Dygnsvila.....	30
5.5 Arbetslös	30
5.5.1 Vem räknas som arbetslös?.....	31
5.6 Föräldraledig	31
5.7 Partiell sjukersättning och steglös avräkning	32

6	Beräkning av närståendepenning	33
6.1	Grundläggande bestämmelser för beräkning av närståendepenning	33
6.1.1	Arbetstids- och kalenderdagsberäknad närståendepenning	33
6.1.2	Sjukersättning och steglös avräkning	34
6.2	Allmänna bestämmelser om beräkning	35
6.2.1	Beräkning vid sjuklön	35
6.2.2	Beräkning för familjehemsförälder	35
6.2.3	Kalenderdagsberäknad närståendepenning	35
6.2.4	Arbetstidsberäknad närståendepenning	36
6.2.5	Jourtid	36
7	Samordning med utbetalning av andra förmåner	37
7.1	Samordning med andra förmåner	37
7.1.1	Byta föräldrapenning till närståendepenning	38
7.1.2	Närståendepenning och partiell sjukpenning	38
7.2	Sammanträffande av förmåner vid retroaktiv utbetalning	39
7.3	Närståendepenning under tid för militärtjänstgöring, frihetsberövande m.m.	39
7.4	Utbyte vid kompensations- eller semesterledighet	40
7.5	Aktivitetsstöd	40
7.6	Studerande	40
7.6.1	Studerande med studiemedel eller utbildningsbidrag	40
8	Rätt till ledighet för närståendevård	42
8.1	Rätt till ledighet	42
8.2	Vid arbete med steglös avräkning	42
	Källförteckning	43

Förkortningar

Förkortning	Förklaring
A-kassa	Arbetslöshetsersättning
EU	Europeiska unionen
FKAR	Försäkringskassans allmänna råd
FKFS	Försäkringskassans författningssamling
FKRS	Försäkringskassans rättsliga ställningstagande
FL	Förvaltningslagen (2017:900)
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FÖD	Försäkringsöverdomstolen
Förordning 883/2004	Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen
Förordning 1408/71	Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HIV	Humant immunbristvirus
JO	Justitieombudsmannen
NVL	Lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård
OSL	Offentlighets och sekretesslagen (2009:400)
Prop.	Regeringens proposition
RFFS	Riksförsäkringsverkets författningssamling
RFV	Riksförsäkringsverket
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SFB	Socialförsäkringsbalken
SGI	Sjukpenninggrundande inkomst
SOU	Statens offentliga utredningar

Sammanfattning

Denna vägledning har tagits fram för att vara ett stöd i det dagliga arbetet på Försäkringskassan. Den ska bidra till att bestämmelserna om närståendepenning i socialförsäkringsbalken (SFB) och lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård (NVL) tillämpas på ett riktigt sätt.

Den som har rätt till närståendepenning har också rätt att vara ledig från sitt arbete för att vårda en sjuk närstående.

För att ha rätt till närståendepenning måste vårdaren vara försäkrad för arbetsbaserade förmåner i den svenska socialförsäkringen. Den sjuke måste vara försäkrad för antingen en bosättningsbaserad eller en arbetsbaserad förmån i den svenska socialförsäkringen. Det är SFB, EG-förordningar samt avtal med andra länder som reglerar vilka som är försäkrade i Sverige.

Vårdaren måste också avstå från förvärvsarbete för att ha rätt till närståendepenning.

En svårt sjuk person har rätt till vård av en närstående i högst 100 dagar.

Närståendepenning betalas ut med ett belopp som motsvarar vårdarens sjukpenning på normalnivå. Närståendepenning betalas ut som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels ersättning beroende på hur stor del av sin arbetstid som vårdaren behöver avstå från att arbeta.

Läsanvisningar

Denna vägledning ska vara ett stöd för Försäkringskassans medarbetare i handläggningen och vid utbildning.

Vägledningen redovisar och förklarar lagar och andra bestämmelser. Den redogör för de delar av lagens förarbeten som är särskilt viktiga för att förstå hur lagen ska tillämpas. Den redogör också för rättspraxis och för Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden.

Vägledningen innehåller också en beskrivning av hur man ska handlägga ärenden och vilka metoder som då ska användas för att åstadkomma både effektivitet och kvalitet i handläggningen. Rubriken till sådana kapitel eller avsnitt inleds med ordet Metodstöd.

Hänvisningar

I vägledningen finns hänvisningar till lagar, förordningar och föreskrifter. Det finns också hänvisningar till allmänna råd, Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden, interna styrdokument, förarbeten, rättsfall, JO-beslut och andra vägledningar.

Sist i vägledningen finns en källförteckning som redovisar de lagar, förordningar med mera som nämns i vägledningen.

Att hitta rätt i vägledningen

I vägledningen finns en innehållsförteckning. Den är placerad först och ger en översiktsbild av vägledningens kapitel och avsnitt. Med hjälp av fliken "Bokmärken" i vänsterkanten kan du navigera mellan avsnitten. Det finns också en sökfunktion för att hitta enstaka ord och begrepp.

1 Inledning

I det här kapitlet kan du läsa om

- närståendepenningens syfte och historia
- regelverket som styr rätten till närståendepenning
- barns rättigheter.

1.1 Närståendepenningens syfte och historia och regelverk

Syfte

Lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård (NVL), infördes den 1 juli 1989. Syftet var att personer som är närstående skulle ha möjlighet att vara tillsammans i en sådan svår situation som ett allvarligt sjukdomstillstånd innebär. I förarbetena beskrivs det som en viktig fråga om livskvalitet. För arbetstagaren ansågs det vara betydelsefullt att få vara nära den som är sjuk och ge det stöd och den tillsyn som hen behöver. För den närstående ansågs det vara en viktig trygghetsfråga. Rätten till ledighet från anställningen knöts till ersättningsrätten. (Prop. 1987/88:176, s. 99)

Närståendepenningens historia

Innan NVL infördes hade diskussioner om en generell ersättning för anhöriga för vård av sjuka i livets slutskede förts under en längre tid. År 1979 publicerades huvudbetänkandet SOU 1979:59, I livets slutskede. År 1983 lämnade kommittén sitt slutbetänkande SOU 1983:64, Ledighet för anhörigvård. Det innehöll bland annat förslag till lagstiftning om rätt till ledighet för vård av anhörig. (Prop. 1987/88:176 s. 21f.)

Före den 1 juli 1989 reglerades möjligheten till ledighet från förvärvsarbete för vård av närstående för vissa arbetsmarknadsområden genom kollektivavtalsbestämmelser (prop. 1987/88:176 s. 98).

I och med att NVL infördes fick man rätt att vara ledig från arbetet under en kortare tid för att vårda en svårt sjuk närstående. Rätten till ledighet knöts till rätten till ersättningen. Med det menas att den som har rätt till närståendepenning även har rätt att vara ledig från arbetet för att vårda en svårt sjuk närstående. Det går inte att avtala bort eller inskränka rätten till ledighet (2 § NVL).

Om den som vårdar en närstående däremot inte beviljas närståendepenning har hen enligt NVL inte heller rätt att vara ledig från arbetet. Det finns ett undantag, och det är när vårdaren arbetar enligt reglerna om steglös avräkning (3 § NVL). Rätt till ledighet kan även finnas på annan grund, till exempel om vårdaren har avtalat om det med arbetsgivaren.

Den 1 januari 2011 ersattes bestämmelserna i 2–19 §§ NVL om ersättning vid närståendevård av 47 kap. socialförsäkringsbalken (SFB). Bestämmelserna om rätten till ledighet finns kvar i 20–27 NVL.

Vård i hemmet och på sjukhus

När NVL infördes kunde man bara få närståendepenning när den som var svårt sjuk vårdades i sitt eget eller någon annans hem. Enligt förarbetena skulle rätten till närståendepenning begränsas till vård situationer som ansågs särskilt angelägna. (Prop. 1991/92:106 s.99–100).

Den 1 juli 1992 utvidgades rätten till närståendepenning till att även gälla när en svårt sjuk person vårdades på sjukhus eller annan sjukvårdsinrättning.

Anledningen till regeländringen var att det var svårt att förstå varför rätten till närståendepenning bara fanns när den som är svårt sjuk vårdades i hemmet. När den sjukes tillstånd förvärrades och en överflyttning till sjukhus blev nödvändig upphörde rätten till närståendepenning. Det var också relativt vanligt att vården bedrevs på sjukhus. Regeländringen ansågs inte innebära avsteg från principen att en närståendes insatser ska ses som ett komplement till samhällets vårdinsatser. (Prop. 1991/92:106 s. 17)

Antalet dagar med rätt till närståendepenning

När NVL trädde i kraft fick den som vårdade någon som var svårt sjuk rätt till närståendepenning och ledighet från sin anställning under högst 30 dagar för varje person som vårdades.

Den 1 juli 1994 utökades antalet dagar med närståendepenning från 30 till 60 dagar för varje person som vårdades.

Den 1 januari 2010 utökades antalet dagar ytterligare till 100 dagar för varje person som vårdas. Enligt förarbetena var syftet att särskilt underlätta för närstående att vara tillsammans med en person som drabbats av ett allvarligt sjukdomstillstånd i unga år, när både den sjuke och vårdaren många gånger arbetar, och när den sjuke dessutom har vårdnaden om yngre barn. (Prop. 2008/09:194 Vissa socialförsäkringsfrågor, m.m. s. 22)

Antalet dagar för att vårda vissa hiv-smittade

Den 1 juni 1993 infördes att närståendepenning kan beviljas med upp till 240 dagar för att vårda en person som blivit hiv-smittad av blodprodukter inom den svenska hälso- och sjukvården. Det gäller även för att vårda någon som fått en hiv-infektion av någon som blivit smittad inom den svenska hälso- och sjukvården.

Anledningen till särregleringen för hiv-smittade var enligt förarbetena att hänsyn bör tas till dessa personers mycket speciella livssituation. Reglerna om vårdperiodens längd blev då mer generösa än de gällande reglerna. Eftersom närståendepenning normalt beviljas för dagar när vårdaren annars skulle ha arbetat skulle 240 dagar motsvara ett års vårdtid. Sjukdomens svårighetsgrad har ingen betydelse i dessa fall. (Prop. 1992/93:178 om vissa socialförsäkringsfrågor s. 29)

Förmånsnivåer av närståendepenning

Den 1 januari 2018 infördes tre fjärdedels nivå utöver hel, halv och en fjärdedels nivå. Nivåerna i närståendepenning är därmed anpassade till de nivåer som finns i de andra dagersättningsförmånerna.

Regelverk som styr rätten till närståendepenning

Bestämmelser om rätten till närståendepenning finns i 47 kap. SFB.

Bestämmelser om ledighet för närståendevård finns i lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård.

Det finns även bestämmelser inom EU-rätten och andra internationella konventioner, samt i det handels- och samarbetsavtal som slöts mellan EU och Storbritannien i samband med Brexit, som kan påverka vem som kan få närståendepenning. Se Försäkringskassans vägledning (2017:1) *Övergripande bestämmelser i SFB, unions-rätten och internationella avtal*.

Diarienummer

FK 2024/007375

Barns rättigheter

Sedan 1 januari 2020 gäller Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som svensk lag (lagen [2018:1197] om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). En av grundprinciperna i barnkonventionen är att barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder som berör barn. Alla barn oavsett bakgrund har rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals.

Försäkringskassan ska även analysera konsekvenserna vid beslut och andra åtgärder som rör barn, och då ta särskild hänsyn till barnets bästa enligt barnkonventionen. Det framgår av förordningen (2009:1174) med instruktion för Försäkringskassan.

Om barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma om sin medverkan, är det barnet som råder över om något samtal ska hållas. Det innebär att Försäkringskassan inte behöver hämta in vårdnadshavarens samtycke till samtalet och att samtalet till och med kan äga rum mot vårdnadshavarens vilja (jämför JO:s beslut den 10 oktober 2005, dnr 1059-2003 och 4857-2003).

På Försäkringskassan bör barn som huvudregel inte tolka åt sina föräldrar eller andra vid samtal med myndigheten. Att låta ett barn tolka känslig och komplicerad information lägger ett alltför stort ansvar på barnet, och kan inte anses vara förenligt med barnets bästa. Försäkringskassan ansvarar för att ordna en tolk när det behövs så att ett barn inte behöver eller känner sig tvungen att tolka. Det gäller även när barnet uppger att hen vill tolka.

Försäkringskassan är skyldig att anmäla till socialnämnden och polisen vid misstanke att ett barn far illa eller varit utsatt för ett brott.

Läs mer

På barnombudsmannen.se finns information om barnkonventionen.

I Försäkringskassans Riktlinjer 2016:02 *Anmälan till socialnämnden vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa och polisanmälan vid misstanke om brott framgår hur du gör en anmälan till socialnämnden och polisen.*

2 Ansökan om närståendepenning

I det här kapitlet kan du läsa om

- regler kring ansökan
- samtycke
- läkarutlåtande för närståendepenning.

2.1 Ansökan

110 kap. 4 § SFB

Den som vill begära en förmån (sökanden) ska ansöka om den skriftligen. Detsamma gäller begäran om ökning av en förmån.

En ansökan om en förmån ska innehålla de uppgifter som behövs i ärendet och ska vara egenhändigt undertecknad. Uppgifter om faktiska förhållanden ska lämnas på heder och samvete.

Ansökan om närståendepenning ska göras skriftligt. Den ska innehålla de uppgifter som behövs i ärendet och den ska vara undertecknad av den sökande. Uppgifter om faktiska förhållanden ska lämnas på heder och samvete. Det är vårdaren som ansöker om närståendepenning och det är hen som ska styrka att den sjukes hälsotillstånd är sådant att närståendepenning kan beviljas (prop. 1987/88:176, s.117).

Det finns en blankett för ansökan, men det finns inget krav på att ansökan måste göras med blanketten. Det är ändå lämpligt att använda blanketten, eftersom det underlättar för den sökande att lämna alla nödvändiga uppgifter och minskar risken för att ansökan måste kompletteras i efterhand. Ansökan kan bara beviljas fram till och med den dag den sökande har undertecknat den.

Läs mer

Läs mer i vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* om att uppgifter om faktiska förhållanden ska lämnas på heder och samvete.

2.2 Ansökan inom tre månader

47 kap. 7 § SFB

Rätten till närståendepenning går förlorad om en ansökan om denna förmån inte görs inom tre månader från den dag ersättningen avser. Detta gäller dock inte om det har funnits hinder för att göra en ansökan inom denna tid eller det finns särskilda skäl för att förmånen ändå bör lämnas.

Lag (2013:747)

Den som vill ansöka om närståendepenning ska skicka in sin ansökan inom tre månader från det datum som hen vill ha ersättning för. Om ansökan kommer in senare än tre månader från den första dagen som vårdaren vill ha närståendepenning för, kan närståendepenning bara beviljas för de dagar i anspråket som ansökts om inom tre

månader. Det går att göra undantag från kravet på när ansökan ska ha kommit in. Undantag kan göras om det funnits hinder för att ansöka inom tre månader, eller om det finns särskilda skäl för att närståendepenning ändå kan lämnas. Det måste göras en bedömning i varje enskilt fall av om det går att göra undantag.

Vad som kan anses vara hinder eller vad som i övrigt ska anses utgöra särskilda skäl beskrivs inte i lagtext eller i förarbeten. När bestämmelserna om ersättning för närståendevård infördes hänvisades till rättspraxis beträffande sjukpenning och föräldrapenningförmåner (prop. 1987/88:176 s. 118). Den rättspraxis som finns är två tidigare avgöranden från FÖD som berör frågan om vad som kan utgöra hinder eller särskilda skäl vid sen ansökan om sjukpenning.

Rättsfall

Målet i FÖD gällde en man som sökte sjukpenning. Han stannade hemma från arbetet för att vårda sitt sjuka barn. När han sedan själv blev sjuk gjorde han ingen sjukanmälan. Han trodde att det var onödigt, eftersom han redan tidigare hade anmält att han avstod från arbete på grund av barnets sjukdom. FÖD ansåg att mannens okunskap om kravet på sjukanmälan inte var en sådan rimlig förklaring som kunde ge rätt till sjukpenning för tid före anmälan. (FÖD 1982:29)

I en annan dom från FÖD (FÖD 1988:12) fördes ett principiellt resonemang om anmälningsskyldigheten för sjukpenningen. Domstolen ansåg att om det finns en rimlig förklaring till att sjukanmälan är försenad och om övriga förutsättningar för att kunna få sjukpenning är uppfyllda vore det i de flesta fall orimligt att neka den försäkrade sjukpenning för tid före sjukanmälan. I bedömningen av särskilda skäl vid sen ansökan för närståendepenning kan ledning hämtas från resonemanget om rimlig förklaring enligt domen. Vad som kan vara en rimlig förklaring måste bedömas utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet.

Läs mer

Läs mer i vägledning (2015:1) *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning* vad som kan ses som hinder och tidigare praxis från FÖD gällande särskilda skäl vid anmälan om sjukdom.

2.2.1 Metodstöd – bedömning av undantag från kravet på när ansökan ska ha kommit in

När en vårdare ansöker senare än vad som anges i 47 kap. 7 § SFB behöver du utreda anledningen till det. Utifrån vad utredningen visar behöver du i varje enskilt fall bedöma om undantag kan göras, det vill säga om det funnits hinder för att ansöka inom tre månader eller om det finns särskilda skäl.

Här är exempel på frågor som kan vara ett stöd när du ska göra din bedömning:

- Vad är anledningen till att ansökan lämnats in senare än tre månader från det datum som vårdaren vill ha ersättning för?
- Var anledningen sådan att vårdaren skulle ha kunnat lämna in ansökan i tid utan hinder?
- Finns det särskilda skäl för att närståendepenning ändå kan lämnas?
- Finns det en rimlig förklaring till det angivna hindret eller till de särskilda skälen?

2.3 Samtycke från den sjuke

47 kap. 3 § SFB

En försäkrad som vårdar en närstående som är svårt sjuk har rätt till närståendepenning [...], om

[...] 3. den sjuke har gett sitt samtycke till vården.

Om den sjuke på grund av sitt tillstånd inte kan ge samtycke till vården enligt första stycket 3, ska i stället detta framgå.

Den sjuke ska ge sitt samtycke till vården. Samtycket bör i allmänhet vara skriftligt, men i vissa undantagsfall kan Försäkringskassan även godkänna ett muntligt samtycke. Detta kan bli aktuellt när personen av olika skäl inte kan skriva sitt namn (prop. 1987/88:176 s. 118).

Om den sjuke på grund av sitt tillstånd inte kan ge sitt samtycke ska det framgå på annat sätt. En sådan uppgift kan lämnas av den behandlande läkaren, en distriktssköterska eller någon annan som känner till personens situation väl. Det ska vara medicinska skäl som hindrar den sjuke från att lämna sitt samtycke (prop. 1987/88:176, s. 101, 115 och 118).

När den sjuke är ett barn

Om den sjuke är ett barn är utgångspunkten att vårdnadshavaren ska samtycka till vården. Det beror på att vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. Om barnet har två vårdnadshavare är huvudregeln att båda ska samtycka till vården. Om den ena vårdnadshavaren är tillfälligt förhindrad att ta del i beslut som rör vården och som inte utan olägenhet kan skjutas upp, får den andra vårdnadshavaren bestämma ensam. Det gäller dock inte om beslutet är av ingripande betydelse för barnets framtid, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det (6 kap. 11 och 13 §§ FB). Mer om barns rättigheter går att läsa i avsnitt 1.1.

2.3.1 Så länge gäller ett samtycke till vård

Ett samtycke gäller fram till den tidpunkt då det återkallas av den sjuke. Samtycket bör återkallas på samma sätt som det lämnades, vilket innebär att ett samtycke som lämnats skriftligt också bör återkallas i skriftlig form. Men det finns inget strikt krav på att ett skriftligt samtycke inte får återkallas muntligt. En bedömning om vad som är mest lämpligt får göras från fall till fall.

Vid muntlig återkallelse per telefon behöver den som tar emot samtalet vara säker på att det är den sjuke som hen pratar med. Informationen om återkallelse som lämnats av den sjuke ska dokumenteras i en tjänsteanteckning. Anteckningen ska även skickas för kännedom till den sjuke. Försäkringskassan bör i ett ärende om närståendepenning även informera vårdaren om att samtycket har återkallats, eftersom ett återkallat samtycke påverkar vårdarens möjlighet att få ersättning.

2.4 Läkarutlåtande

110 kap. 25 § SFB

Till en ansökan om närståendepenning ska det fogas ett utlåtande av en läkare som ansvarar för den sjukas vård och behandling. Utlåtandet ska innehålla uppgifter om den vårdades sjukdomstillstånd.

Kravet på läkarutlåtande gäller inte om det hos Försäkringskassan finns utredning om det som avses i första stycket och utredningen är tillräcklig för att bedöma ersättningsfrågan.

Till ansökan ska den sökande bifoga ett läkarutlåtande från den läkare som ansvarar för vård och behandling av den sjuke. Detta är huvudregeln. Utlåtandet ska innehålla uppgifter om personens sjukdomstillstånd.

Om det inte framgår av läkarutlåtandet att de medicinska förutsättningarna för att ha rätt till närståendepenning är uppfyllda ska Försäkringskassan när det behövs hämta in kompletterande uppgifter, till exempel genom att kontakta läkaren som har utfärdat utlåtandet (110 kap. 14 § SFB). En försäkringsmedicinsk rådgivare kan ge stöd i om läkarutlåtandet behöver kompletteras och vad som i så fall behöver utredas. Hen kan även förklara vad innehållet i de medicinska underlagen betyder och ge stöd i analysen av den svårt sjukas hälsotillstånd. När en försäkringsmedicinsk rådgivare tillför något nytt i ärendet ska dessa uppgifter dokumenteras. I de fall kommunikering blir aktuellt ska uppgifterna delges vårdaren.

2.4.1 Undantag från kravet på läkarutlåtande

Det finns ett undantag från huvudregeln om krav på läkarutlåtande. Undantaget kan användas om Försäkringskassan redan har utredning om den sjukas sjukdomstillstånd och utredningen är tillräcklig för att bedöma ersättningsfrågan. Då behöver vårdaren inte lämna in något läkarutlåtande (jfr prop. 1987/88:176 s. 115 och 118).

Det kan exempelvis handla om att den sjuke har avlidit. Uppgifterna får då anses tillräckliga i och med dödsfallet. En bedömning av om och i sådana fall hur länge närståendepenning kan beviljas utan läkarutlåtande i olika situationer får göras i varje enskilt fall.

En annan situation kan vara att det finns underlag i ett annat ärende om närståendepenning som rör samma vårdare och samma person som är sjuk. Underlag från andra ärenden får bara användas om de avser samma vårdare och samma person som är sjuk, eftersom det annars kan bryta mot reglerna om sekretess (jfr prop. 1987/88:176 s. 118 och 28 kap. 1 § OSL).

Underlaget ska innehålla uppgifter från den läkare som ansvarar för vård och behandling av den sjuke. Underlaget måste vara tillräckligt för att man ska kunna bedöma ersättningsfrågan. Det innebär att man utifrån det befintliga underlaget ska kunna bevilja eller avslå anspråket. Om man trots underlaget behöver komplettera utredningen går det alltså inte att använda undantaget.

Om det finns tillräckligt underlag för att undantaget ska kunna användas måste man också ta ställning till om man kan bedöma den sjukas samtycke utifrån underlaget. För att kunna göra det krävs att det går att dra slutsatser kring om samtycket fortfarande kan anses gälla för det nya ärendet. Detta gäller även om det framgår av läkarutlåtandet att hen inte kan lämna sitt samtycke. Att den sjuke tidigare har samtyckt till att en viss person vårdar hen, alternativt att hen inte har kunnat lämna samtycke, betyder i sig inte

att detta även gäller för det nya ärendet, utan man måste göra en bedömning i varje enskilt ärende. Man kan då behöva titta på exempelvis när samtycket lämnades i förhållande till den vård som getts enligt den nya ansökan eller varför den sjuke tidigare inte kunde lämna samtycke och om de omständigheterna kan antas kvarstå.

Man måste alltså ta ställning till om det medicinska underlaget i det tidigare ärendet tillsammans med utredningen i det nya ärendet är tillräckligt för att bedöma hur samtycket och den sjukas möjlighet att lämna ett sådant ser ut för den vård som ansökan gäller. Om detta inte går utan en komplettering från exempelvis den sökande eller läkare går det inte att använda undantaget.

Om undantaget inte går att använda betyder det att den sökande behöver lämna in ett läkarutlåtande för att ansökan ska vara fullständig. Läs mer om ofullständig ansökan i avsnitt 3.3.

2.4.2 Sekretess i ett ärende om närståendepenning

10 kap. 1 § OSL

Att sekretess till skydd för en enskild inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan enskild eller till en myndighet, om den enskilde samtycker till det, följer av 12 kap. och gäller med de begränsningar som anges där.

Den som är part i ett ärende har rätt att ta del av allt material som har tillförts ärendet (10 § FL). Lagen innehåller inte någon definition av vem som är part, men utgångspunkten är att den som ärendet rör är part. I ärenden om närståendepenning är vårdaren normalt sett part. Men även den sjuke kan vara part, eftersom det medicinska underlaget rör hans hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden och ska ligga till grund för beslut om förmånen. Partsinsyn gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § OSL.

Om ett läkarutlåtande skickas in digitalt från vårdaren så behöver Försäkringskassan kontrollera att vårdaren har rätt att ta del av uppgifterna i läkarutlåtandet innan det flyttas över till vårdarens ansökningsärende. Det innebär att Försäkringskassan ska göra en sekretessprövning innan underlaget delas med vårdaren, om det inte finns ett uttryckligt samtycke för vårdaren att få ta del av underlaget.

Om vårdaren skickar in ett läkarutlåtande till Försäkringskassan på egen hand, via Försäkringskassans e-tjänst eller i pappersform, så bedömer vi att vårdaren har fått ett uttryckligt samtycke från den sjuke att ta del av uppgifterna i läkarutlåtandet. Om det inte framgår att det är vårdaren som har skickat in läkarutlåtandet, eller om det finns andra skäl att anta att det inte föreligger samtycke, måste vårdarens rätt att ta del av uppgifter om den sjuke kontrolleras och utredas av Försäkringskassan.

Underlag ska inte flyttas mellan ärenden för olika vårdare, även om det gäller samma sjuka närstående, eftersom det kan bryta mot reglerna om sekretess (jfr prop. 1987/88:176 s. 118 och 28 kap. 1 § OSL). Undantag är om det finns ett uttryckligt samtycke från den sjuke att vårdaren ska få ta del av underlaget.

Ett samtycke att få ta del av uppgifter gäller tills det återkallas. Om det finns anledning att ifrågasätta ett samtycke måste vi utreda om det fortfarande gäller.

När den sjuke på grund av sjukdom inte kan samtycka till att vårdaren får ta del av medicinska uppgifter eller andra underlag som rör hen kan vi göra en sekretessprövning för att avgöra om den sjuke kan lida men av att vårdaren får ta del av uppgifterna (28 kap. 1 § OSL).

Diarienummer

FK 2024/007375

Läs mer

Läs mer om sekretessprövning, samtycke och andra sekretessbrytande bestämmelser samt bestämmelser om undantag från sekretess i vägledning (2001:03) *Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter*.

Läs mer om fullmakt, giltighetstid och partsinsyn i vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken*.

3 Beslut

I det här kapitlet kan du läsa om

- beslut i ärenden om närståendepenning
- Försäkringskassans utredningsansvar
- kommunikering
- avvisning.

Förvaltningslagens regler om beslut gäller för de beslut som Försäkringskassan fattar. Men även socialförsäkringsbalken innehåller regler om beslut som Försäkringskassan fattar, och dessa har företräde framför förvaltningslagens regler (4 § FL).

Försäkringskassan måste alltid fatta ett beslut om en enskild har ansökt om en förmån. Det gäller även om den enskilde ansökt om en annan förmån för samma tid som hen har gjort anspråk på närståendepenning, oavsett om den andra förmånen har beviljats eller inte. Beslutet kan vara att bevilja, avslå, avskryva eller avvisa ansökan. Beslutet kan också vara en kombination, till exempel att ansökan beviljas för en viss period och avslås för en annan period.

Beslut om närståendepenning fattas av försäkringsutredaren.

Läs mer

Läs mer om beslut i vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken*.

I Försäkringskassans riktlinjer (2005:14) *Att skriva kommunikeringsbrev och beslutsbrev i Försäkringskassan* finns beskrivet hur Försäkringskassans kommunikeringsbrev och beslutsbrev ska vara utformade.

3.1 Försäkringskassans utredningsansvar

Försäkringskassans utredningsansvar regleras i förvaltningslagen och i socialförsäkringsbalkens 110 kap. SFB. I lagen regleras även den enskildes skyldighet att bidra till utredningen.

Försäkringskassans utredningsansvar är omfattande, vilket innebär att det är vi som har det yttersta ansvaret för att underlaget i ärendet blir sådant att ett beslut som överensstämmer med de faktiska förhållandena kan fattas, ett så kallat materiellt riktigt beslut (jfr prop. 2008/09:200 s. 553 ff. och RÅ 2010 ref. 120). Det gäller i alla ärenden.

Syftet med utredningen är att klarlägga de omständigheter, det vill säga faktiska förhållanden, som är relevanta för ärendet så att Försäkringskassan kan fatta ett materiellt riktigt beslut.

Innan Försäkringskassan börjar hämta in ytterligare uppgifter är det viktigt att avgöra vilka omständigheter som behöver klargöras för att kunna fatta ett materiellt riktigt beslut. Det innebär att vi granskar och värderar de uppgifter som finns och tar ställning till vad som behöver kompletteras. Vilken utredning som behövs beror på vad ärendet gäller.

Vad som behöver utredas påverkas också av vad som framgår exempelvis i ansökan eller av ett läkarutlåtande. Det handlar om att Försäkringskassan ska utreda ärendet i den omfattning som dess beskaffenhet kräver (110 kap. 13 § SFB). Behovet av att

Försäkringskassan leder utredningen är extra tydligt när det är fråga om komplicerade regler och den som ansöker om ersättning har svårigheter att ta tillvara sin rätt (6 § FL).

Försäkringskassan ansvarar för att ärendet blir så utrett att det kan avgöras på ett korrekt sätt. Det gör vi genom att på ett så tydligt sätt som möjligt tala om hur den som har ansökt om närståendepenning kan komplettera eller förtydliga sitt underlag, och genom att ställa frågor till hen eller till andra som kan ha relevanta uppgifter att lämna.

Den som ansökt om närståendepenning har även ett ansvar för att medverka i utredningen så att de uppgifter som behövs kommer in till Försäkringskassan. I ansökningsärenden har den sökande bevisbördan för riktigheten i uppgifter om faktiska förhållanden som lämnas till Försäkringskassan.

Om hen inte kommer in med de uppgifter som behövs, eller inte ser till att Försäkringskassan får tillgång till dem på annat sätt, så kan det innebära att utredningen inte visar att det finns rätt till ersättning enligt det anspråk som finns. Försäkringskassan ska innan dess ha försökt att hämta in relevanta underlag eller uppmanat den som ansökt att ge in sådana.

Läs mer

I Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* finns mer information om hur Försäkringskassan ska utreda och bedöma ärenden.

3.2 Kommunikering

Det finns regler om kommunicering som försäkringsutredaren behöver ta ställning till i samband med att ett beslut ska fattas.

Läs mer

I vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* beskrivs utförligt vad som gäller för kommunicering.

3.3 Avvisning

Det finns situationer när Försäkringskassan ska avvisa en ansökan. Det gäller när

- ansökan har stora formella brister
- ansökan är ofullständig
- sakfrågan har prövats tidigare
- frågan är under prövning i domstol.

Läs mer

Läs mer om avvisning när ansökan är ofullständig eller har stora formella brister i vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken*.

I vägledning (2001:7) *Omprövning och överklagande av Försäkringskassans beslut* kan du läsa mer om när sakfrågan redan prövats eller är under prövning i domstol.

Diarienummer

FK 2024/007375

För att en ansökan om närståendepenning ska vara fullständig ska den sökande som huvudregel bifoga ett läkarutlåtande (se 110 kap. 25 § första stycket SFB). Om det saknas läkarutlåtande är ansökan ofullständig.

Det finns undantag från kravet på att den sökande måste lämna in ett läkarutlåtande (se 110 kap. 25 § andra stycket SFB). Om undantaget kan användas betyder det att ansökan kan vara fullständig trots att det saknas läkarutlåtande. Ansökan ska då inte avvisas av det skälet. Försäkringskassan behöver därför ta ställning till om undantaget kan användas innan man kan avvisa en ansökan med hänvisning till att det saknas ett läkarutlåtande.

Läs mer om kravet på läkarutlåtande och när undantaget kan användas i avsnitt 2.4.

4 Rätten till närståendepenning

I det här kapitlet kan du läsa om

- vårdarens försäkring
- den närståendes försäkring
- gränsöverskridande situationer
- övriga villkor för rätten till närståendepenning
- förmånsnivåer
- förmånstid
- återställa ersättningsdagar.

4.1 Både vårdaren och den sjuke ska vara försäkrade

Både vårdaren och den sjuke ska vara försäkrade för att vårdaren ska ha rätt till närståendepenning.

Läs mer

I vägledning (2017:1) *Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal* finns övergripande information. Där kan du bland annat läsa om

- vad arbetsbaserade och bosättningsbaserade förmåner är, och hur man avgör om en person är försäkrad för sådana förmåner
- vad som gäller för socialförsäkringskyddet
- vad som gäller vid gränsöverskridande situationer, det vill säga när två eller fler länder är involverade
- vad det innebär att förmånerna ingår i sakområdet för förordning nr 883/2004.

4.1.1 Vårdarens försäkring

47 kap. 3 § SFB

En försäkrad som vårdar en närstående som är svårt sjuk har rätt till närståendepenning [...]

6 kap. 6 § SFB

Den som arbetar i Sverige är försäkrad för följande förmåner:

[...] 7. närståendepenning, [...]

Det betyder att vårdaren ska vara försäkrad för arbetsbaserade förmåner och uppfylla övriga relevanta villkor i socialförsäkringskyddet (4 och 6 kap. SFB) för att ha rätt till närståendepenning.

4.1.2 Den sjukes försäkring

47 kap. 3 § SFB

En försäkrad som vårdar en närstående som är svårt sjuk har rätt till närståendepenning [...], om

1. den sjuke är försäkrad enligt någon bestämmelse i 4–7 kap. [...]
-

Det betyder att den sjuke ska vara försäkrad antingen för en bosättningsbaserad eller en arbetsbaserad förmån och uppfylla övriga relevanta villkor i socialförsäkringsskyddet (4–7 kap. SFB).

Att det räcker att vara försäkrad för någon förmån innebär att den sjuke är försäkrad i Sverige genom att bo här även om hen är försäkrad för arbete i ett annat EU/EES-land.

HFD har i en dom (HFD 2024 ref. 17) konstaterat att ett barn som föds i Sverige till tredjelandsmedborgare med permanent uppehållstillstånd ska anses bosatt i Sverige enligt SFB trots att barnet inte har uppehållstillstånd. Detta kan ha betydelse när den sjuke är ett barn.

4.1.3 Gränsöverskridande situationer

Närståendepenning ingår i sakområdet för förordning 883/2004.

Närståendepenning ingår även i vissa avtal om social trygghet som Sverige har med andra länder.

Även andra bestämmelser än de i SFB kan därför påverka om vårdaren eller den sjuke ska anses vara försäkrade i Sverige.

I gränsöverskridande situationer definieras vilka som är närstående till varandra som familjemedlemmar i enlighet med förordning 883/2004 (Artikel 1 i) 3 pt.). En familjemedlem är en make, maka, minderåriga barn och myndiga barn som är beroende av underhåll. Vårdaren och den sjuke behöver alltså anses vara familjemedlemmar enligt förordningen i en gränsöverskridande situation. Därmed är personkretsen för vilka som är närstående till varandra mer begränsad i en gränsöverskridande situation än när vården ges i Sverige.

Läs mer

I vägledning (2017:1) *Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal* kan du läsa mer om gränsöverskridande situationer och begreppet familjemedlem.

4.2 Vårdaren ska ge vård

47 kap. 3 § SFB

En försäkrad som vårdar en närstående som är svårt sjuk har rätt till närståendepenning för tid då han eller hon avstår från förvärvsarbete i samband med vården [...]

För att ha rätt till närståendepenning måste vårdaren *ge vård*. Men vård i det här sammanhanget betyder inte traditionell sjukvård. Det framgår av förarbetena. Vården ska i stället främst bestå av tillsyn och omvårdnad. Det innebär att villkoret om att ge vård anses uppfyllt redan genom samvaron mellan vårdaren och den sjuke. Det räknas som vård även om samvaron bryts för en kortare tid till exempel, när vårdaren utträttat ärenden åt den sjuke. (Prop. 1987/88:176, s. 115)

Det spelar ingen roll om vården ges hemma, på sjukhus eller vid någon annan institution (prop. 1991/92:106 s. 17).

Det är främst kommunens och regionens ansvar att ge den service och vård som den sjuke behöver. Den vård som ger rätt till närståendepenning är frivillig och ska ses som ett komplement till samhällets insatser. (Prop. 1987/88:176 s. 99)

Det är därför inget hinder att samhället ställer vårdpersonal till förfogande för samma tid som någon får närståendepenning för att finnas till hands för den sjuke. Sjukvård och hjälp från hemtjänsten är ofta nödvändig vid sidan av detta. (Prop. 1987/88:176 s. 115)

I vården ingår också resor tillsammans med den sjuke i samband med vården, för till exempel läkarbesök eller inläggning på sjukhus (prop. 1987/88:176, s. 100).

4.3 Svårt sjuk

47 kap. 3 § SFB

En försäkrad som vårdar en närstående som är svårt sjuk har rätt till närståendepenning [...]

För att närståendepenning ska kunna beviljas måste den närstående vara *svårt sjuk*. Med svårt sjuk menas att det ska finnas ett omedelbart överhängande hot mot livet eller ett allvarligt överlevnadshot på någon tids sikt. Det kan också beskrivas som att hälsotillståndet är så nedsatt att det finns ett påtagligt hot mot personens liv. Detta utesluter dock inte fall där det finns hopp om att hälsotillståndet förbättras. Inte heller utesluter det fall där sjukdomstillståndet först efter någon tid kan förväntas gå in i ett akut skede (prop. 1987/88:176 s. 100 och 114–115).

Det är inte bara sjukdomens art som har betydelse för bedömningen av om personen är svårt sjuk, utan även övriga omständigheter kring sjukdomsfallet. Det betyder att även personens individuella förutsättningar ska vägas med. Exempelvis kan det vara fråga om att hen har flera sjukdomar som tillsammans ger upphov till ett svårt sjukdomstillstånd. Det kan också vara så att en sjukdom som hade fått ett lindrigt förlopp om den drabbat en yngre och i övrigt frisk person, blir livshotande för en äldre eller redan tidigare sjuklig person (prop. 1987/88:176 s. 100 och 114).

Man behöver alltså göra en individuell bedömning och utreda omständigheterna i det enskilda ärendet. Det går därför inte att göra någon lista över sjukdomstillstånd som ger rätt till närståendepenning.

Även psykiska sjukdomar kan leda till att en person ska bedömas vara svårt sjuk. Det avgörande är om sjukdomstillståndet innebär ett påtagligt hot mot den sjukes liv. Bedömningen ska alltså göras på samma sätt oavsett om det är fråga om en fysisk eller psykisk sjukdom.

4.3.1 Svårt sjukt barn

Närståendepenning kan beviljas den som vårdar ett *svårt sjukt barn* förutsatt att bestämmelser för närståendepenning är uppfyllda. Den som vårdar ett svårt sjukt barn kan ha närståendepenning samtidigt som en eller båda föräldrarna har tillfällig föräldrapenning. Det behöver även finnas ett samtycke. Läs mer om samtycke när den sjuke är ett barn i avsnitt 2.3.

Föräldrar till ett *allvarligt sjukt barn* som inte fyllt 18 år kan få tillfällig föräldrapenning (13 kap. 30 § SFB).

Tillfällig föräldrapenning kan betalas ut till fler än en förälder eller person likställd med förälder för samma barn och tid (13 kap. 3 och 31 §§ SFB). Ett barn ska bedömas vara allvarligt sjukt om det misstänks lida av eller lider av en sjukdom som typiskt sett eller i det enskilda fallet är förenad med ett påtagligt hot mot barnets liv. Så länge barnets sjukdom är sådan att den innebär ett påtagligt hot mot barnets liv är barnet allvarligt sjukt. Så länge barnet bedöms vara allvarligt sjukt kan tillfällig föräldrapenning betalas ut i obegränsat antal dagar.

När det är aktuellt ska Försäkringskassan informera om möjligheten att ansöka om tillfällig föräldrapenning för allvarligt sjukt barn. Försäkringskassan har ett ansvar att hjälpa den sökande att tillvarata sin rätt.

Läs mer

I vägledning 2001:6 *Tillfällig föräldrapenning* kan du läsa mer om allvarligt sjukt barn.

4.4 Särskilda regler för vissa hiv-smittade

För vissa personer med hiv finns särskilda regler avseende definitionen av svårt sjuk och hur länge närståendepenning kan betalas ut.

Dessa hiv-smittade personer räknas som svårt sjuka utan att någon bedömning behöver göras:

- Den som fått infektion av hiv genom smitta vid användning av blod eller blodprodukter vid behandling inom den svenska hälso- och sjukvården.
- Den som har smittats med hiv genom sin nuvarande eller före detta make, maka, sambo eller registrerade partner i de fall hen blivit smittad genom blod eller blodprodukter vid behandling inom den svenska hälso- och sjukvården. Smittan ska ha ägt rum innan maken, maken, sambon eller partnern fått kännedom om sin smitta. (47 kap. 4 § SFB)

Något krav på sjukdomens svårighetsgrad behöver inte ställas i dessa fall (prop. 1992/93:178 om vissa socialförsäkringsfrågor s. 29).

Vid vård av en sjuk närstående som har fått infektion av hiv genom smitta av blod eller blodprodukter inom den svenska hälso- och sjukvården lämnas närståendepenning för högst 240 dagar sammanlagt (47 kap. 9 § SFB).

4.5 Vårdaren ska avstå från förvärvsarbete

En vårdare som är anställd, egenföretagare eller uppdragstagare måste avstå från förvärvsarbete i samband med vården för att ha rätt till närståendepenning (47 kap. 3 § SFB).

En vårdare som är arbetslös och på grund av vård av en sjuk närstående avstår från a-kassa ska anses avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB. Läs mer i avsnitt 5.5 vad som krävs för att anses avstå från a-kassa.

En vårdare som är föräldraledig, har ansökt om minst en fjärdedels föräldrapenning och tar tillbaka sin ansökan om föräldrapenning för de dagar hen avser att vårda en sjuk närstående ska anses avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB. Det gäller även om hen är arbetslös. Läs mer i avsnitt 5.6 vad som krävs för att anses avstå från föräldrapenning.

4.6 Vården ska ges i Sverige eller ett annat EU/EES-land eller Storbritannien

En förutsättning för att ha rätt till närståendepenning är att vården ges i Sverige (47 kap. 3 § SFB). Högsta förvaltningsdomstolen har dock i två domar från 2010 funnit att närståendepenning även kan beviljas om vården sker i ett annat EU/EES-land.

Högsta förvaltningsdomstolen har i dessa två domar avgjort att rätten till ersättning för vård av en svårt sjuk närstående ska prövas utan villkoret att vården ska ges i Sverige. Högsta förvaltningsdomstolen anser att närståendepenningen tveklöst uppfyller de allmänna förutsättningarna för att vara en social trygghetsförmån enligt förordning 1408/71 (numera förordning 883/2004). (RÅ 2010 not. 57 och RÅ 2010 ref. 52 eller mål nr 3699-08 och 1201-09)

Den som vårdar en svårt sjuk person i ett annat EU/EES-land kan alltså beviljas närståendepenning. Det framgår också av förordning 883/2004 som fastställer att en person som är försäkrad i Sverige och som beger sig till ett annat medlemsland för att få vård där kan ha rätt till kontantförmåner som betalas ut enligt svenska bestämmelser. Närståendepenning är en kontantförmån i förordningens mening.

I samband med att Storbritannien lämnade EU så upprättades ett handels- och samarbetsavtal mellan EU:s medlemsländer och Storbritannien. Avtalet innehåller ett protokoll om samordning av sociala trygghetssystem (samordningsprotokollet). Enligt avtalet kan närståendepenning beviljas om vårdaren är försäkrad för arbetsbaserade förmåner och den som vårdas är försäkrad för bosättningsbaserade eller arbetsbaserade förmåner i Sverige.

4.7 Vårdaren ska vara närstående till den sjuke

Den som vårdar en svårt sjuk person ska vara närstående till den sjuke för att kunna beviljas närståendepenning.

Vårdaren behöver inte vara en anhörig för att ses som närstående. Det kan vara en vän eller granne som är beredd att avstå från sitt förvärvsarbete för att under en viss tid vårda någon som är svårt sjuk. Normalt sett behöver det inte utredas om den som vill vårda en svårt sjuk person kan räknas som närstående eller inte. (Prop. 1987/88:176, s. 100 och 115).

4.8 Flera personer kan vårda, men inte samtidigt

47 kap. 6 § SFB

Närståendepenning för vård av en person får inte lämnas till flera vårdare för samma tid.

Flera vårdare kan inte få närståendepenning för att vårda den sjuke samtidigt. Däremot kan dagarna med närståendepenning delas mellan flera vårdare, så att de turas om att vårda den sjuke under olika dagar. En vårdare kan även få närståendepenning för en del av dagen medan en annan vårdare kan få det för en annan del av samma dag (prop. 1987/88:176, s. 116 och 117). Men flera vårdare kan inte få hel närståendepenning för samma dygn. Det innebär att om två vårdare tar ut en dag med halv närståendepenning var så har en hel dag förbrukats. Mer än en hel dag kan inte användas för samma dygn.

Det finns en situation när två vårdare kan få närståendepenning för samma tid, och det är när det gäller dygnsvila. Det kan vara när den ena vårdaren har vårdat den sjuke under natten och behöver vara ledig från sitt arbete nästa dag för att få sin dygnsvila (FKAR 2010:22). Den andra vårdaren vårdar den sjuke kommande dag och avstår från arbete den dagen. I en sådan situation har vården getts vid två olika tillfällen, även om vårdarna avstår från arbete vid samma tid. Två dagar ska då räknas av från det totala antal dagar som den sjuke har rätt till. Läs mer om dygnsvila i avsnitt 5.4.

4.9 Förmånsnivåer

47 kap. 11 § SFB

Närståendepenning lämnas enligt följande förmånsnivåer:

1. Hel närståendepenning lämnas för dag när en vårdare helt avstått från förvärvsarbete.
 2. Tre fjärdedels närståendepenning lämnas för dag när en vårdare förvärvsarbetat högst en fjärdedel av den tid han eller hon annars skulle ha arbetat.
 3. Halv närståendepenning lämnas för dag när en vårdare förvärvsarbetat högst hälften av den tid han eller hon annars skulle ha arbetat.
 4. En fjärdedels närståendepenning lämnas för dag när en vårdare förvärvsarbetat högst tre fjärdedelar av den tid han eller hon annars skulle ha arbetat.
-

Närståendepenning kan beviljas för den del av den ordinarie arbetstiden som vårdaren behöver avstå från sitt förvärvsarbete.

4.10 Förmånstiden

47 kap. 10 § SFB

Vid beräkning av antalet dagar med rätt till ersättning gäller följande:

- En dag med hel närståendepenning motsvarar en dag.
 - En dag med tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels närståendepenning motsvarar tre fjärdedelar, hälften respektive en fjärdedel av en dag.
-

Närståendepenning kan betalas ut för högst 100 dagar sammanlagt för den person som vårdas (47 kap. 8 § SFB).

Dagarna är knutna till den som vårdas, inte till den eller dem som närståendepenningen betalas ut till (1987/88:176 s. 97).

Ersättningen betalas ut från och med den första vårddagen (47 kap. 8 och 9 §§ SFB).

Det finns särskilda regler som gäller antalet dagar för vissa hiv-smittade, se avsnitt 4.4.

4.10.1 Återställa ersättningsdagar

Närståendepenning är en dagsersättning med begränsat antal ersättningsdagar (47 kap. 8 och 9 §§ SFB).

Om Försäkringskassan beslutar att kräva tillbaka närståendepenning som har betalats ut felaktigt för ett visst antal dagar, så ska vi återställa dagarna. Det framgår av Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:16) *Återställande av ersättningsdagar vid felaktig utbetalning av daggersättning*.

När beslutet innebär att den närståendepenning som har betalats ut felaktigt ska återbetalas helt ska Försäkringskassan återställa alla ersättningsdagar som omfattas av beslutet.

Om Försäkringskassan beslutar att den närståendepenning som har betalats ut felaktigt inte ska återbetalas alls (hel eftergift) ska vi inte återställa några ersättningsdagar.

Vid beslut där närståendepenning ska återbetalas till viss del (delvis eftergift) ska vi bara återställa det antal ersättningsdagar som ska återbetalas. Det innebär att vi ska räkna om det belopp som finns kvar att återbetala efter eftergiften till det antal ersättningsdagar som ska återställas.

Enligt FKRS 2023:16 är det bara hela ersättningsdagar som ska återställas. Men eftersom närståendepenning kan tas ut för del av dag, kan det bli aktuellt att återställa en hel, tre fjärdedels, en halv eller en fjärdedels dag. Överskjutande belopp som inte motsvarar en hel ersättningsdag, eller en hel uttagbar del av en ersättningsdag, ska inte ligga till grund för återställande.

Diarienummer

FK 2024/007375

Läs mer

Läs mer om återställande av ersättningsdagar och hur dagar ska beräknas vid delvis eftergift i Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:16)

Återställande av ersättningsdagar vid felaktig utbetalning av dag ersättning.

Läs mer om återställande av ersättningsdagar i vägledning (2024:2) *Återbetalning.*

5 Att avstå från förvärvsarbete i olika situationer

I det här kapitlet kan du läsa om

- när en vårdare anses avstå från förvärvsarbete
- dygnsvila
- partiell sjukersättning och steglösavräkning.

5.1 Anställda

För att ha rätt till ersättning ska vårdaren avstå från sitt förvärvsarbete för att vårda en sjuk närstående. Det innebär att ersättning kan beviljas för de dagar som vårdaren är med den sjuke i stället för att arbeta. Har hen semester så kan den dock enligt semesterlagen (1977:480) bytas ut mot ledighet för vård av en sjuk närstående.

I en gränsöverskridande situation, det vill säga när en person som bor i ett annat EU/ESS-land arbetar i Sverige, krävs att det föreligger ett anställningsförhållande för att personen ska anses vara anställd i Sverige enligt artikel 11.3.a i förordning 883/2004.

Läs mer

I Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:10) *Arbete som anställd enligt förordning 883/2004 och socialförsäkringsbalken* kan du läsa mer om vad som utgör ett anställningsförhållande i en gränsöverskridande situation.

5.2 Anställd av kommun eller region för att vårda en sjuk närstående

Kommuner eller regioner ger ibland olika former av stöd för vård som en svårt sjuk får av en närstående. Ibland utformas stödet så att den närstående anställs för att vårda den sjuke. Den som har en sådan anställning kan inte anses avstå från förvärvsarbete under den tid när hen i anställningen vårdar den sjuke. Hen har då inte rätt till närståendepenning. (Prop. 1987/88:176, s.116)

Om den sjuke blir inskriven på sjukhus beror rätten till närståendepenning på hur anställningsvillkor ser ut. Om villkoren är sådana att den som vårdar anses avstå från sitt förvärvsarbete för att vårda den sjuke under tiden som hen vårdas på sjukhus, så kan vårdaren ha rätt till närståendepenning.

Om det däremot är så att anställningsvillkoren innebär att det inte finns något förvärvsarbete att avstå från när den sjuke vårdas på sjukhus, har vårdaren inte rätt till närståendepenning.

5.3 Lärare

Lärare som har tjänstgöringsfri tid under skollov, det vill säga är lediga från sitt arbete med bibehållen lön, kan inte få närståendepenning under dessa lov. Det beror på att de inte anses avstå från förvärvsarbete då (47 kap. 3 § SFB). Den tjänstgöringsfria tiden vid lov anses vara inarbetad under resten av året. (Prop. 1987/88:176, s.116)

5.4 Dygnsvila

Den som vårdar en sjuk närstående kan få närståendepenning när hen avstår från förvärvsarbete för att få sin dygnsvila. Behovet av dygnsvila kan finnas såväl före som efter ett skift eller arbetspass (FKAR 2010:22).

Den som ska vårda den sjuke kommande natt kan få närståendepenning för samma dag när hen avstår från förvärvsarbete för att få sin dygnsvila. Detsamma gäller när någon vårdar den sjuke under natten och skulle ha arbetat följande dag.

5.5 Arbetslös

En arbetslös person som avstår från a-kassa för att vårda en sjuk närstående ska anses avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB. Det framgår av Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:04) *Avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § socialförsäkringsbalken (närståendepenning)*.

Den som är arbetslös har rätt till a-kassa enligt de villkor som anges i lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring. Eftersom rätten till närståendepenning förutsätter en inkomstförlust krävs det att den som är arbetslös går miste om a-kassa när hen vårdar den sjuke.

Om personen inte tillhör någon a-kassa eller inte har rätt till a-kassa, kan hen inte anses avstå från förvärvsarbete för att vårda den sjuke. Om hen inte har dagar med a-kassa kvar så räknas det inte heller som att hen har avstått från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB.

A-kassan är inte konstruerad med närståendepenningens fyra nivåer, utan är i stället en dagpenning som normalt beräknas utifrån den arbetslösa personens dagsförtjänst och normalarbetstid (25 § andra stycket lagen [1997:238] om arbetslöshetsförsäkring). Däremot kan den som är arbetslös på deltid få a-kassa på deltid. A-kassan beräknas då enligt en särskild omräkningstabell (9 § förordning [1997:835] om arbetslöshetsförsäkring).

Eftersom a-kassan inte har fyra nivåer går det inte att kräva att den som är arbetslös ska avstå från a-kassa med en fjärdedel för att få en fjärdedels närståendepenning och så vidare. För att undvika överkompensation är utgångspunkten därför att den som är arbetslös och ansöker om närståendepenning ska avstå helt från a-kassa. Hel närståendepenning ska beviljas, under förutsättning att hen vårdar den sjuke på heltid.

En person som är arbetslös kan ha a-kassa på deltid samtidigt som hen arbetar deltid. Om hen fortsätter att arbeta deltid men avstår helt från a-kassa för att vårda en sjuk närstående, bör närståendepenning beviljas i den omfattning som närmast motsvarar den tid hen inte arbetar.

Om en person är arbetslös på deltid och har ansökt om närståendepenning i motsvarande omfattning till exempel för att hen inte ska vårda den sjuke hela dagen, finns inget hinder att bevilja närståendepenning för den tiden enligt ansökan. Det är möjligt även om hen helt har avstått från a-kassa.

Det finns arbetslösa som har aktivitetsstöd, utvecklingsersättning eller etableringsersättning för att de deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program. De har rätt att behålla sin ersättning när de vårdar en sjuk närstående. Det innebär att de inte kan få närståendepenning (4 kap. 1 § förordning [2017:819] om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser).

Läs mer

Läs mer om bakgrunden och Försäkringskassans tolkning i det rättsliga ställningstagandet (FKRS 2023:04) *Avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § socialförsäkringsbalken (närståendepenning)*.

5.5.1 Vem räknas som arbetslös?

Om en vårdares förvärvsarbete upphör under perioden med närståendepenning betraktas hen som arbetslös. Närståendepenningen ska då begränsas till arbetslöshetstaket, se avsnitt 6.2.3. Det gäller även för egenföretagare.

Läs mer

Läs mer om när en egenföretagare ska betraktas som arbetslös i vägledning (2004:5) *Sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid om egenföretagare och deras verksamhet*.

En vårdare som har en intermitterant anställning (så kallad dag-för-dag-anställning eller behovsanställning) betraktas som arbetslös när hen inte längre har några arbetspass inbokade.

Läs mer

Läs mer om när en vårdare ska ses som arbetslös vid tillämpning av arbetslöshetstaket i vägledning (2015:1).

5.6 Föräldraledig

En föräldraledig som vårdar en sjuk närstående i stället för att vårda barn kan anses avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB. En förutsättning för det är att hen har ansökt om minst en fjärdedels föräldrapenning och tar tillbaka ansökan för de dagar när hen avser att vårda den sjuke. Det gäller även om hen är arbetslös. Se Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:04).

Kravet på inkomstförlust för att få närståendepenning innebär att den som är föräldraledig ska visa att hen skulle ha fått föräldrapenning om hen inte hade vårdat den sjuke. Annars har vården av den sjuke inte lett till någon inkomstförlust för hen.

Försäkringskassan hanterar ansökningar om närståendepenning och föräldrapenning på olika sätt. En ansökan om föräldrapenning görs i allmänhet innan personen ska vårda barnet, medan en ansökan om närståendepenning görs efter att personen har vårdat den sjuke. Skulle det vara så att personen redan har fått föräldrapenning utbetald, så kan hen inte få närståendepenning för samma tid i efterhand (47 kap. 17 § SFB).

En person som är föräldraledig måste ta tillbaka sin ansökan om föräldrapenning för de dagar som hen ska vårda den sjuke för att kunna beviljas närståendepenning. Även i den här situationen gäller att föräldrapenning som väl har betalats ut för en viss dag inte kan ersättas med närståendepenning för samma dag (47 kap. 17 § SFB).

Om personen inte har föräldrapenningdagar kvar att ta ut, kan hen inte anses avstå från förvärvsarbete för att vårda en sjuk närstående. Om hen inte har ansökt om

föräldrapenning så räknas det inte heller som att hen har avstått från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB.

Det saknar betydelse vilken typ av föräldrapenning (sjukpenningnivå, grundnivå eller lägstanivå) som personen avstår från.

Föräldrapenning beviljas som hel, tre fjärdedels, halv, en fjärdedels och en åttondels förmån (12 kap. 9 § SFB). Närståendepenning kan beviljas i samma omfattning förutom en åttondels omfattning (47 kap. 11 § SFB). Personen måste därför avstå minst en fjärdedels föräldrapenning för att anses avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § SFB.

Läs mer i avsnitt 7.1.1 om det finns rätt till både föräldrapenning och närståendepenning.

Läs mer

Läs mer om bakgrunden och Försäkringskassans tolkning i det rättsliga ställningstagandet (FKRS 2023:04) *Avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § socialförsäkringsbalken (närståendepenning)*.

5.7 Partiell sjukersättning och steglös avräkning

47 kap. 12 § SFB

Vid tillämpningen av 11 § ska som förvärvsarbete inte betraktas sådant förvärvsarbete som utförs under tid då vårdaren förvärvsarbetar med stöd av 37 kap. 3 §.

Om det inte går att avgöra under vilken tid vårdaren avstår från förvärvsarbete ska frånvaron i första hand anses som frånvaro från sådant förvärvsarbete som avses i 37 kap. 3 §.

Den tid som vårdaren arbetar med steglös avräkning ska inte ingå när Försäkringskassan bedömer i vilken omfattning hen avstår från förvärvsarbete. Om det inte går att avgöra om det handlar om förvärvsarbete som utförs med steglös avräkning eller inte ska vårdaren i första hand anses avstå från arbete med steglös avräkning.

6 Beräkning av närståendepenning

I det här kapitlet kan du läsa om

- grundläggande bestämmelser för beräkning av närståendepenning
- allmänna bestämmelser om beräkning.

6.1 Grundläggande bestämmelser för beräkning av närståendepenning

47 kap. 14 § SFB

Närståendepenning lämnas med ett belopp som motsvarar vårdarens sjukpenning på normalnivån enligt 28 kap. med de avvikelser som följer av 15 och 16 §§.

28 kap. 2 § SFB

Sjukpenning lämnas som

- Kalenderdagsberäknad sjukpenning, eller
- Arbetstidsberäknad sjukpenning

28 kap. 16 § SFB

Om antalet timmar eller det sammanlagda antalet timmar enligt 13–15 §§ inte uppgår till ett helt timal, ska avrundning göras till närmaste helt timal, varvid halv timme avrundas uppåt.

Sjukpenning avrundas till närmaste hela krontal, varvid 50 öre avrundas uppåt.

Närståendepenning beräknas på samma sätt som sjukpenning och det finns två olika beräkningsmetoder. Både timmar och sjukpenningbelopp ska avrundas om det inte uppgår till hela timal eller krontal vid arbetstidsberäknad ersättning.

Läs mer om i vilka situationer som närståendepenningen ska kalenderdagsberäknas respektive arbetstidsberäknas i avsnitt 6.1.1.

6.1.1 Arbetstids- och kalenderdagsberäknad närståendepenning

Det finns bestämmelser om när närståendepenning ska arbetstidsberäknas respektive kalenderdagsberäknas.

47 kap. 15 § SFB

Närståendepenning ska arbetstidsberäknas enligt 28 kap. 12–18 §§ för hela den tid som förmånen avser när ersättning lämnas på grundval av sjukpenninggrundande inkomst av anställning. Detta gäller dock inte i fall som avses i 6 § samma kapitel, då närståendepenning i stället ska kalenderdagsberäknas enligt 10 och 11 §§ i det kapitlet. Vad som föreskrivs i 28 kap. 6 § tredje stycket om när kalenderdagsberäknad sjukpenning lämnas till en arbetslös försäkrad under de första 14 dagarna i en sjukperiod, tillämpas i fråga om närståendepenning för hela den tid som förmånen avser.

Arbetstidsberäknad närståendepenning

När vårdaren är anställd ska närståendepenningen arbetstidsberäknas för hela den tid som hen får närståendepenning.

Kalenderdagsberäknad närståendepenning

Närståendepenningen ska alltid kalenderdagsberäknas när vårdaren

- är helt eller delvis arbetslös
- får närståendepenning för tid då hen annars skulle ha fått graviditetspenning, föräldrapenning eller rehabiliteringspenning
- är egenföretagare och har SGI enbart av annat förvärvsarbete (28 kap. 6 § första stycket SFB).

Om vårdarens SGI baseras på både anställning och arbete som egenföretagare eller uppdragstagare, ska närståendepenningen arbetstidsberäknas när hen avstår från arbete i sin anställning, och kalenderdagsberäknas när hen avstår från sitt arbete som egenföretagare eller uppdragstagare. (47 kap. 14 § och 28 kap. 5 § andra stycket SFB)

Läs mer

Läs mer om beräkning i vägledning (2015:1) *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning*

6.1.2 Sjukersättning och steglös avräkning

Hel sjukersättning

Den inkomst som en person med sjukersättning får när hen arbetar enligt reglerna om steglös avräkning är inte sjukpenninggrundande (25 kap. 24 § SFB).

Det innebär att den som har hel sjukersättning och arbetar enligt reglerna om steglös avräkning inte kan få närståendepenning, eftersom de inte har någon SGI som närståendepenning kan beräknas och betalas ut på. (Prop. 2008/09:6 Ledighetsrätt för personer som arbetar med stöd av särskilda regler om sjukpenning, m.m. s. 25)

Partiell sjukersättning

Den som arbetar deltid med steglös avräkning parallellt med ett förvärvsarbete där inkomsten är sjukpenninggrundande kan få närståendepenning. Det grundar sig på att hen då har en SGI. (Prop. 2008/09:6 s. 24 och 25)

6.2 Allmänna bestämmelser om beräkning

Närståendepenning beräknas på ett underlag som motsvarar 80 procent av vårdarens SGI sedan denna har multiplicerats med talet 0,97 (47 kap. 14 § och 28 kap. 7 § SFB).

6.2.1 Beräkning vid sjuklön

Om en arbetsgivare ska svara för sjuklön samma dag som närståendepenning betalas ut, ska närståendepennings storlek beräknas på en SGI som inte omfattar anställningsförmåner från den arbetsgivaren. Årsarbetstiden beräknas på antal timmar i förvärvsarbete hos arbetsgivare som inte ska svara för sjuklön. (47 kap. 14 § och 28 kap. 8 § SFB)

Läs mer

Läs mer om beräkningsunderlag vid sjuklön i vägledning (2015:1) *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning*

6.2.2 Beräkning för familjehemsförälder

28 kap. 9 § SFB

För en familjehemsförälder som får ersättning för vården för tid då sjukpenning kommer i fråga, ska sjukpenningens storlek och årsarbetstiden beräknas på en sjukpenninggrundande inkomst respektive ett beräknat antal timmar i förvärvsarbete som inte omfattar ersättningen.

För den som får ersättning för att vara familjehemsförälder för tid när hen också har rätt till närståendepenning gäller samma regler som för sjukpenning. Det innebär att närståendepennningen ska beräknas på en SGI som inte omfattar ersättningen för att vara familjehemsförälder. På samma sätt beräknas årsarbetstiden utifrån det antal timmar som vårdaren förvärvsarbetar utöver uppdraget som familjehemsförälder.

Om föräldrahemsföräldern inte längre får familjehemsersättning, exempelvis för att uppdraget upphört, ska närståendepennningen i stället beräknas utifrån hela den fastställda SGI.

Läs mer

Läs mer om beräkningsunderlag för familjehemsförälder i vägledning (2015:1) *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning*

6.2.3 Kalenderdagsberäknad närståendepenning

Kalenderdagsberäknad närståendepenning kan betalas ut för alla dagar i veckan, oavsett om vårdaren skulle ha arbetat eller inte (28 kap. 3 § SFB). Den kan dock bara betalas ut för de dagar som hen har vårdat den närstående (47 kap. 3 § SFB).

Hur kalenderdagsberäkning av närståendepenning ska göras framgår av 28 kap. 10 och 11 §§ SFB. Det innebär att närståendepenning som betalas ut till en arbetslös vårdare omfattas av samma tak som gäller för sjukpenning. Hel närståendepenning kan betalas ut med högst 543 kronor om dagen.

För en vårdare som är delvis arbetslös behöver *andelen* arbetslöshet beräknas för att arbetslöshetstaket ska kunna tillämpas.

Eftersom det inte framgår av lag eller förarbeten hur beräkningen ska göras när en försäkrad är delvis arbetslös har Försäkringskassan reglerat detta i Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2008:8) om beräkning av sjukpenning och rehabiliteringspenning för delvis arbetslösa. Denna föreskrift gäller även vid beräkning av närståendepenning för delvis arbetslösa.

1 § Försäkringskassans föreskrifter FKFS 2008:8

1 § För försäkrad som är delvis arbetslös och som även skulle haft inkomst så som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst eller inkomst av annat förvärvsarbete för samma tid som han eller hon begär sjukpenning gäller, vid beräkningen enligt 28 kap. 10 och 11 §§ socialförsäkringsbalken av till vilken del en försäkrad är att anse som arbetslös

1. Att inkomsten av förvärvsarbetet ska divideras med den försäkrades fastställda sjukpenninggrundande inkomst enligt 24–26 kap. socialförsäkringsbalken och
2. Att denna inkomst högst får motsvara den högsta sjukpenninggrundande inkomsten enligt 25 kap. 5 § socialförsäkringsbalken.

Den försäkrades aktuella inkomst av arbete (upp till SGI-taket) ska divideras med hens SGI. Resultatet av beräkningen är den procentandel som den försäkrade är att anse som anställd. Övrig tid ska hen anses som arbetslös.

6.2.4 Arbetstidsberäknad närståendepenning

Arbetstidsberäknad närståendepenning betalas bara ut för timmar eller dagar när vårdaren skulle ha arbetat. (28 kap. 3 § SFB). Hur arbetstidsberäkning av närståendepenning ska göras framgår av 28 kap. 12–18 §§ SFB.

Läs mer

För utförlig förklaring av hur beloppet för arbetstidsberäknad ersättning räknas fram se vägledning (2015:1) *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning*. Där framgår även de speciella regler som gäller vid skiftarbete.

6.2.5 Jourtid

Jourtid som inte kräver någon form av arbetsprestation ska inte räknas som arbetstid (RÅ 2002 ref. 48). Det innebär att närståendepenning normalt inte kan betalas för sådan tid som vårdaren skulle haft jour.

Läs mer

Läs mer om jourtid i vägledning (2015:1) *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning*.

7 Samordning med utbetalning av andra förmåner

I det här kapitlet kan du läsa om

- samordning med andra förmåner
- sammanträffande av förmåner vid retroaktiv utbetalning
- närståendepenning under tid för militärtjänstgöring, frihetsberövande m.m.
- utbyte vid kompensations- eller semesterledighet
- aktivitetsstöd
- studerande.

28 kap 19 § SFB

Om den försäkrade får lön av arbetsgivaren under sjukdom för samma tid som sjukpenningen avser, ska sjukpenningen minska med det belopp som lönen under sjukdomen överstiger 10 procent av vad den försäkrade skulle ha fått i lön om han eller hon hade arbetat.

Till den del som lönen under sjukdom lämnas i förhållande till lön i arbete som för år räknat överstiger den högsta sjukpenninggrundade inkomst som kan beräknas enligt 25 kap. 5 § andra stycket, ska minskning dock endast göras med belopp som överstiger

1. 90 procent av lönen av arbete i fråga om sjukpenning på normalnivån, och
2. 85 procent av lönen i arbete i fråga om sjukpenning på fortsättningsnivån.

Minskingsregeln för närståendepenning är densamma som för sjukpenning på normalnivå. I vägledningen (2015:1) *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning* beskrivs denna regel utförligare. Där finns också exempel som visar hur minskningen ska beräknas.

7.1 Samordning med andra förmåner

47 kap. 17 § SFB

Närståendepenning lämnas inte i den utsträckning som vårdaren för samma tid får

1. föräldrapenningförmåner,
2. sjuklön eller sådan ersättning från Försäkringskassan som avses i 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,
3. sjukpenning
4. rehabiliteringspenning, eller
5. ersättning som motsvarar sjukpenning enligt någon annan författning eller på grund av regeringens beslut i ett särskilt fall.

Närståendepenning kan dock betalas ut om den avser en annan tid än den andra förmånen. Det innebär att närståendepenning kan betalas ut för en del av en dag medan till exempel tillfällig föräldrapenning kan betalas ut för en annan del av samma dag.

Regeln om sammanträffande av förmåner vid retroaktiv utbetalning beskrivs i avsnitt 7.2.

7.1.1 Byta föräldrapenning till närståendepenning

När en vårdare har ansökt om föräldrapenning och tar tillbaka sin ansökan för att i stället ansöka om närståendepenning för samma tid, så ska Försäkringskassan byta ut föräldrapenningen mot närståendepenning. Det gäller under förutsättning att föräldrapenningen inte har betalats ut. Detta följer av Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:04) *Avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § socialförsäkringsbalken (närståendepenning)*.

7.1.2 Närståendepenning och partiell sjukpenning

När någon ansöker om sjukpenning så är grundprincipen att bedömningen av arbetsförmågan ska göras dag för dag. Om personen är deltidssjukskriven kan det dock bli aktuellt att göra avsteg från grundprincipen och i stället bedöma arbetsförmågan för en sammantagen period. Det kan bli aktuellt när personen inte reducerar arbetstiden varje dag eller arbetspass i motsvarande grad som hen är sjukskriven, utan i stället väljer att koncentrera arbetstiden till färre dagar. Det kan innebära att någon som är halvt sjukskriven kan arbeta helt varannan dag och vara helt frånvarande varannan dag. Hen har fortfarande rätt till halv sjukpenning varje dag.

Detta gör att den som vårdar den sjuke och samtidigt är halvt sjukskriven endast kan få halv närståendepenning för de dagar som hen avstår från förvärvsarbete. Det beror på att hen får sjukpenning för en del av dagen och att närståendepenning inte kan betalas ut för samma tid som sjukpenning (47 kap. 3, 11 och 17 §§ SFB).

Läs mer

Läs mer om undantag från bedömningen av arbetsförmågans nedsättning i vägledning (2015:1) *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning*.

7.2 Sammanträffande av förmåner vid retroaktiv utbetalning

107 kap. 2 § SFB

Om Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten har betalat ut en ersättning enligt denna balk till en försäkrad och någon av myndigheterna senare beviljar den försäkrade en annan ersättning enligt balken retroaktivt för samma tid som den tidigare utbetalde ersättningen avser gäller följande. Avdrag på den retroaktiva ersättningen ska göras med det belopp som överstiger vad som skulle ha betalats ut för perioden om beslut om båda ersättningarna hade fattats samtidigt.

Det som föreskrivs i första stycket gäller också när den först utbetalade ersättningen är

1. En sådan ersättning enligt någon annan författning som Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten eller en arbetslöshetskassa fattar beslut om, eller
2. Omställningsstudiestöd som Centrala studiestödsnämnden fattar beslut om enligt lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd. *Lag (2022:858)*.

Det betyder att Försäkringskassan vid utbetalning av närståendepenning måste utreda om vårdaren har fått någon annan ersättning för samma tid och i så fall med vilket belopp.

Läs mer

Läs mer om sammanträffande av förmåner i vägledning (2005:1) *Utbetalning av förmåner, bidrag och ersättningar*.

7.3 Närståendepenning under tid för militärtjänstgöring, frihetsberövande m.m.

106 kap 12 § SFB

Sjukpenning lämnas inte för tid när den försäkrade

1. fullgör någon annan tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt än en grundutbildning som är längre än 60 dagar,
 2. är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 3 § samma lag,
 3. är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt, eller
 4. i annat fall än som anges i 2 eller 3 av någon annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad.
-

Bestämmelserna i 106 kap 12 § gäller även närståendepenning. (106 kap. 22 § SFB)

Den som är häktad eller intagen på kriminalvårdsanstalt kan få närståendepenning om hen vistas utanför anstalten och skulle ha arbetat, under förutsättning att de övriga kriterierna för att få ersättning är uppfyllda. (106 kap. 14) SFB)

7.4 Utbyte vid kompensations- eller semesterledighet

En vårdare har rätt till närståendepenning för dagar då hen är kompensationsledig för att vårda någon som är svårt sjuk. En förutsättning är dock att ledigheten hos arbetsgivaren byts ut mot ledighet för att vårda en sjuk närstående (FKAR 2010:22).

Detsamma gäller vid semester. En vårdare kan byta ut sin semester mot ledighet för vård av sjuk närstående så länge hen uppfyller villkoren för rätten till närståendepenning. (15 § semesterlagen [1977:480]).

7.5 Aktivitetsstöd

En person som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program kan få aktivitetsstöd under den tid hen deltar i insatser i programmet. Det gäller även om deltagaren inte kan delta i sina insatser på grund av att hen vårdat en sjuk närstående under sådana förutsättningar som anges i 47 kap. 3, 4, 6, 8, 9 och 13 §§ SFB. (4 kap. 1 § tredje punkten förordning [2017:819] om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser). En person som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program och som förvärvsarbetar vid sidan av programmet kan få närståendepenning som är beräknad enbart på inkomsten från arbete under programtiden, så kallad studietids-SGI

Läs mer

Läs mer om aktivitetsstöd vid vård av närstående i vägledning (2017:2)
Ersättningar till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser.

7.6 Studerande

47 kap. 13 § SFB

Om en vårdare får reducerade löneförmåner under tid då han eller hon bedriver studier, likställs avstående från studier med avstående från förvärvsarbete i den utsträckning vårdaren går miste om löneförmånerna.

Enligt bestämmelsen i 47 kap. 13 § SFB kan avstående från studier jämföras med att avstå från förvärvsarbete när en vårdare som studerar får behålla sin lön under studietiden. Det gäller under förutsättning att hen går miste om lönen. Det innebär att en vårdare som går miste om lön för att hen avstår från studier kan få närståendepenning.

7.6.1 Studerande med studiemedel eller utbildningsbidrag

En studerande som har studiemedel (studiebidrag och studielån) har rätt att behålla studiemedlen vid ledighet för närståendevård (3 kap. 32 d § studiestödsförordningen [2000:655]).

En studerande som har statligt utbildningsbidrag för kompletterande pedagogisk utbildning för personer med forskarexamen (KPUFU) kan få behålla bidraget vid vård av en sjuk närstående (9 och 10 §§ förordning [2016:706] om utbildningsbidrag för kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen för personer som har en examen på forskarnivå).

En studerande som förvärvsarbetar vid sidan av studierna kan få närståendepenning som är beräknad enbart på inkomsten under studietiden, studietids-SGI. Det gäller även vid ett studieuppehåll (47 kap. 16 § SFB).

Diarienummer

FK 2024/007375

Läs mer

Läs mer om beräkning av ersättning till studerande i vägledning (2015:1)

Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning

8 Rätt till ledighet för närståendevård

I det här kapitlet kan du läsa om

- bestämmelserna om rätt till ledighet för närståendevård
- rätt till ledighet vid arbete med steglösavräkning.

8.1 Rätt till ledighet

Bestämmelserna om rätt till ledighet för att vårda en sjuk närstående finns i lag (1988:1465) om ledighet för närståendevård (NVL).

3 § NVL

En arbetstagare har rätt till hel ledighet från sitt arbete under tid då han eller hon får hel närståendepenning enligt 47 kap Socialförsäkringsbalken och till förkortning av arbetstiden till en fjärdedel, till hälften eller till tre fjärdedelar under tid då han eller hon får tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels ersättning.

Arbetstagaren kan själv avgöra hur ledigheten ska förläggas. Det gäller såväl veckodag som tidpunkt på dygnet. I begreppet "förkortning av arbetstiden" ligger normalt att förkortningen i princip tas ut dagligen, det vill säga sprids jämnt över arbetsveckans samtliga dagar. En arbetstagare kanske som regel väljer att lägga partiell ledighet till arbetsdagens början eller slut. Men om arbetstagaren skulle föredra en annan förläggning av arbetstidsförkortningen ska även det godtas. (Prop.1987/88:176 s. 119).

8.2 Vid arbete med steglös avräkning

Den som arbetar enligt reglerna om steglös avräkning har rätt till ledighet för att vårda en närstående som är svårt sjuk, trots att närståendepenning inte kan betalas ut för den tiden (3 § andra stycket NVL och prop. 2008/09:6 s. 15 och 16). Vårdaren kan inte beviljas närståendepenning eftersom inkomsten som hen får vid arbete enligt reglerna om steglös avräkning inte är sjukpenninggrundande (25 kap. 24 § SFB). För att närståendepenning ska kunna betalas ut måste vårdaren ha en SGI.

Läs mer

Läs mer om steglös avräkning i vägledning 2013:3) *Sjukersättning – beräkning, steglös avräkning m.m.*

Källförteckning

Internationella överenskommelser om social trygghet

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) 987/2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen

Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen

Rådets förordning (EEG) nr 574/72 om tillämpning av förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen.

Författningar

Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

Förvaltningslagen (2017:900)

Socialförsäkringsbalken (2010:110)

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård

Semesterlagen (1977:480)

Föräldrabalken (1949:381)

Förarbeten

Prop. 2017/18:168 Stärkt försäkringsskydd för studerande och företagare

Prop. 2008/09:194 Vissa socialförsäkringsfrågor, m.m.

Prop. 2008/09:6 Ledighetsrätt för personer som arbetar med stöd av särskilda regler om sjukersättning, m.m.

Prop. 1993/94:100. Förslag till statsbudget för budgetåret 1994/95 Bilaga 6
Socialdepartementet

Prop. 1992/93:178 om vissa socialförsäkringsfrågor

Prop. 1991/92:106 Vissa socialförsäkringsfrågor

Prop. 1987/88:176 Äldreomsorgen inför 90-talet

SOU 1983:64 Ledighet för anhörigvård

SOU 1979:59 I livets slutskede

Förordningar

Förordning (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser

Förordning (2016:706) om utbildningsbidrag för kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen för personer som har en examen på forskarnivå.

Studiestödsförordningen (2000:655)

Föreskrifter

Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2010:31) om närståendepenning

RFV:s föreskrifter (RFFS:1998:5) om årsarbetstid m.m.

Försäkringskassans allmänna råd

Försäkringskassans allmänna råd (FKAR 2010:22) om närståendepenning

Domar

Domar från Högsta förvaltningsdomstolen

FÖD 1982:29

FÖD 1988:12

HFD 2024 ref. 17

HFD 2011 ref. 30

RÅ 2010 not. 57

RÅ 2010 ref. 52

Rättsliga ställningstaganden

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:04) *Avstå från förvärvsarbete enligt 47 kap. 3 § socialförsäkringsbalken (närståendepenning)*

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:10) *Arbete som anställd enligt förordning 883/2004 och socialförsäkringsbalken*

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2023:16) *Återställande av ersättningsdagar vid felaktig utbetalning av dagersättning*

Försäkringskassans vägledningar

Vägledning 2024:2 *Återbetalning*

Vägledning 2017:2 *Ersättningar till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser*

Vägledning 2017:1 *Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal*

Vägledning 2015:1 *Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning*

Diarienummer
FK 2024/007375

Vägledning 2013:3 *Sjukersättning och aktivitetsersättning – Beräkning, steglös avräkning m.m.*

Vägledning 2009:2 *Aktivitetsstöd och utvecklingsersättning vid arbetsmarknadspolitiska program*

Vägledning 2005:1 *Utbetalning av förmåner, bidrag och ersättningar*

Vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*

Vägledning 2004:5 *Sjukpenninggrundande inkomst – och årsarbetstid*

Vägledning 2002:01 *Föräldrapenning*

Vägledning 2001:6 *Tillfällig föräldrapenning*

Vägledning 2001:7 *Omrövning och överklagande av Försäkringskassans beslut*

Vägledning 2001:03 *Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter*

Intern styr- och stöddokument

Försäkringskassans riktlinjer (2005:14) Att skriva kommuniseringsbrev och beslutsbrev